

Wawrzyniec Feige – śląski protoplasta warszawskiej rodziny Kowalskich

Mariusz Kowalski

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN

ORCID: 0000-0003-3417-0369

Wstęp

Pochodzenie założyciela warszawskiej rodziny Kowalskich, której reprezentantem jest piszący te słowa, owiane było tajemnicą. Według informacji uzyskanych od Bohdana Kowalskiego (1928–2003) miał nim być Jan Kowalski, który osiadł w Warszawie pod koniec XIX wieku, gdy uciekł z Prus przed służbą wojskową. Z uwagi na pochodzenie zyskał przydomek „Prusak”. Dzieci jego młodszego syna, Stanisława (*1905), do których należał również wspomniany Bohdan Kowalski, nie wiedziały jednak, z jakiego regionu Prus ich przodek pochodził. Dopiero pod koniec XX wieku córki starszego syna „Prusaka”, Jakuba (1899–1988), przekazały informację, że tym regionem był Śląsk.

Poszukiwania genealogiczne początkowo nie dawały zadowalających rezultatów. Zapamiętana przez rodzinę data śmierci Jana (†1913) okazała się nieprawdziwa i nie pomogła w odnalezieniu aktu jego zgonu w parafii miejsca zamieszkania w Warszawie (kościół św. Stanisława na Woli). Nie znaleziono tam również aktu jego ślubu. Dopiero przez przypadek, przy poszukiwaniu aktu zgonu córki „Prusaka”, odnaleziono jego własny akt zgonu z 1917 roku. Było tam podane miejsce urodzenia – wieś Parzymiechy, położona w połowie drogi między Wieluniem a Kłobuckiem. Jedyne, co mogło wskazywać na jakieś związki ze Śląskiem, to fakt, że wieś ta położona była 15 km od granicy pruskiego Śląska. W księdze aktów stanu

cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Parzymiechach ustalono, że Jan Kowalski urodził się w 1863 roku, a jego rodzicami byli Michał i Karolina z Przyrodków. Nazwisko matki, bardzo rzadkie, oraz nazwiska świadków i chrzestnych (Ochman, Lepszy, Golec) rzeczywiście wskazywały na związki ze Śląskiem. Stawało się to tym bardziej prawdopodobne, że żadnych innych wydarzeń związanych z rodziną Kowalskich miejscowe akty stanu cywilnego nie odnotowały.

Dzięki zdobytym informacjom oraz nowoczesnym metodom poszukiwań genealogicznych (indeksowane bazy cyfrowe) udało się następnie znaleźć akt ślubu Jana Kowalskiego na warszawskim Służewie z 1884 roku, co metodą tradycyjnej genealogii byłoby trudne do osiągnięcia (nikt nie wiedział, że osiedlając się pod Warszawą, Jan Kowalski mieszkał początkowo właśnie tam). Cenniejszym znaleziskiem okazał się jednak akt urodzenia Karoliny Przyrodek (potencjalnej matki „Prusaka”), gdyż został spisany w 1826 roku w śląskiej Byczynie, a odnosił się do wydarzenia mającego miejsce w parafii we wsi Grobek (pow. kluczborski). Następnie w sąsiadujących z Grobkim Uszycach (pow. oleski) znaleziono w księgach miejscowej parafii akt urodzenia Michała Kowalskiego, który datą urodzenia (*1824) pasował do wieku Michała Kowalskiego występującego jako ojciec „Prusaka” w Parzymiechach. Po tych odkryciach poszukiwania znowu stanęły w miejscu. W parafiach urodzenia Michała i Karoliny nie znaleziono bowiem ich aktu ślubu. Nie udało się też dotrzeć do innych aktów z nimi związanych (narodzin dzieci, zgonu ich samych). Dostępne były jedynie akta dotyczące ich przodków i rodzeństwa.

Ponownie z pomocą przyszła nowoczesna genealogia (indeksacja cyfrowa). Dzięki niej na warszawskim Służewiu odnaleziony został akt zgonu Karoliny Przyrodek, urodzonej w Grobku w 1884 roku, która zmarła na kilka miesięcy przed ślubem Jana Kowalskiego w tym samym miejscu. Okazało się jednak, że jej mężem w tym czasie nie był Michał Kowalski, ale Wawrzyniec Fajga. Czyżby był to jej drugi mąż? Wtedy przypomniały się inne znalezione wcześniej akta metrykalne, w których niejaka Karolina Przyrodek występowała razem z mężczyzną o tym nazwisku, a które zignorowano jako niezwiązane z rodziną. W 1872 roku w Widoradzu pod Wieluniem urodził się Michał, syn Wawrzyńca Fajgi i Karoliny Przyrodek, ale, co jeszcze bardziej intrygujące, w 1856 roku w Sarnowie, w parafii Byczyna, urodziła się i zmarła Karolina, córka Wawrzyńca (Lorenza) Feige i Karoliny Przyrodek. Informacje te pozwoliły na odnalezienie w Uszycach aktu ślubu Karoliny i Wawrzyńca z 1851 roku oraz aktu urodzenia ich pierwszej córki Zuzanny (*1853), a w pobliskich Szczotkach aktów urodzenia i zgonu z 1862 roku dotyczących ich syna Jana. Znaleziono również list gończy rozesłany za Wawrzyńcem (Lorenzem) Feige, mieszkańcem Szczotek, opublikowany przez władze pruskie w marcu 1863

roku. Dodatkowo badania genetyczne haplogrupy Y-DNA piszącego te słowa – kolejna z nowoczesnych metod – wykazały, że wśród posiadających podobną do niego haplogrupę jest osoba o nazwisku Feige.

Kim więc był Michał Kowalski, w akcie urodzenia z Parzymiechów występujący jako mąż Karoliny Przyrodek i ojciec Jana Kowalskiego, rok po narodzinach i śmierci Jana, syna Wawrzyńca Feige i Karoliny Przyrodek, a dziewięć lat przed narodzinami Michała, kolejnego ich syna? Poniżej pada odpowiedź na to pytanie, będąca rezultatem żmudnych poszukiwań genealogicznych. Historia opowiedziana jest z perspektywy życia Wawrzyńca Feige/Fajgi, gdyż to on był sprawcą tego zamieszania.

Pochodzenie

Wawrzyniec Feige urodził się w 1824 roku we wsi Uszyce koło Gorzowa Śląskiego, w powiecie oleskim na Górnym Śląsku, jako syn Tomasa Feige (*1792) i Rozalii Vogiel (*1796)¹ (ryc. 1). Rodzice Wawrzyńca prawdopodobnie nie pochodzili z Uszyc. Związek małżeński zawarli w 1820 roku we Włochach (pow. namysłowski), gdy Tomasz mieszkał w sąsiadujących od zachodu Strzelcach, a Rozalia w Kolonii Tanne (dziś Jędrlika)², położonej 5 km na południe od Włoch, ale już w powiecie kluczborskim, około 35 km na zachód od Uszyc. Kolonia Tanne powstała w wyniku kolonizacji fryderycjańskiej³ i została zasiedlona przez osadników z krajów Rzeszy („Tanne, eine neue Colonie mit lauter Reichsländern besetzt”⁴). Może to wskazywać, że ojciec Rozalii, Lorenz (Wawrzyniec) Vogiel, niedawno przybył w te okolice. Podobnie mogło być w przypadku rodziców Tomasza: Wawrzyńca (Lorenza) Feige (*1760) i Marii Wilesch lub Wileschek (*1770), bo w miejscowych księgach kościelnych (Włochy i okolice) nie udało się do tej pory znaleźć zapisów dotyczących ich rodziny, wcześniejszych niż 1807 rok. Wtedy to Wawrzyńcowi Feige (dziadkowi), zatrudnionemu we Włochach jako garbarz czerwonoskórnik⁵ (*Lauer*), zmarły dwie córki⁶. Być może wspólny los rodzin osadników skłonił To-

■ 1 Archiwum Państwowe w Opolu [dalej: APO], Parafia rzymskokatolicka w Uszycach [dalej: PU], Księga chrztów 1815–1856, s. 44; na podstawie skanu w Centrum Historii Rodziny w Warszawie [dalej: CHR], wpis 21.

2 Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu [dalej: AAW], Parafia rzymskokatolicka we Włochach [dalej: PW], Księga ślubów 1804–1833, s. 101; CHR, wpis 12.

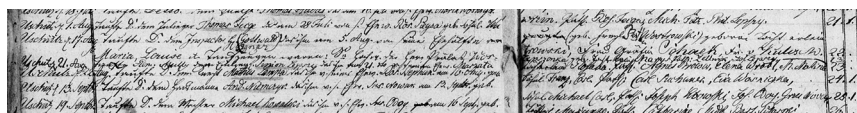
3 J. Janczak et al., *Śląsk w końcu XVIII wieku*, t. 1, cz. 2, *Atlas Historyczny Polski. Mapy XVIII wieku*, 1, Wrocław 1976, s. 36.

4 F.J. Bertuch, *Allgemeine geographische Ephemeriden*, Weimar 1812, S. 221.

5 Czerwonoskórnik (niem. *Rotgerber, Lohgerber, Lauer, Loher, Rotlöscher, Rotlasher, Löschmacher*) był rzemieślnikiem, który zajmował się garbowaniem dużych i ciężkich skór zwierzęcych przeznaczonych m.in. na siodła, uzdy, podeszwy i buty: G. Pekrul, E. Franta, *Die Zeichen der Handwerker: 36 Zeichen nach alten Vorlagen*, Godern 2011, S. 41.

6 AAW, PW, Księga pogrzebów 1797–1823, s. 127 i 131; CHR, wpis 27 i 41.

masza i Rozalię ku sobie. Niemniej Wawrzyniec Feige (dziadek) pochodził prawdopodobnie z bliższych okolic niż Lorenz Vogel, gdyż wiele przesłanek wskazuje na jego śląskie korzenie (o czym dalej).

Ryc. 1. Fragment księgi parafialnej z aktami urodzenia Wawrzyńca Feige (na górze) i Michała Kowalskiego (na dole) z 1824 roku, Uschütz (Uszyce), powiat oleski
 Źródło: APO, PU, Księga chrztów 1815–1856, s. 44; CHR, wpis 21 i 25

Niezależnie od pochodzenia, w 1822 roku rodzina mieszkała już w Uszycach⁷, gdzie Wawrzyniec Feige (dziadek) był początkowo najemnym pracownikiem (*Einlieger*)⁸, a następnie wszedł w posiadanie gospodarstwa rolnego jako chałupnik (*Häusler*)⁹. Po jego śmierci gospodarstwo chałupnicze odziedziczył Tomasz (ojciec Wawrzyńca będącego głównym bohaterem artykułu)¹⁰.

Trudna dorosłość

Nic nie wiemy o losach Wawrzyńca juniora aż do 1851 roku, kiedy w wieku 27 lat poślubił pannę z sąsiedniej miejscowości Grobek (obecnie Nowy Gródek, część wsi Nasale), Karolinę Przyrodek, córkę Bogumiła (Gottlieba) i Krystyny Zwierz (ryc. 2)¹¹. Grobek nosił również nazwę Erdmannshain i także był fryderycjańską kolonią¹². W akcie urodzenia Karoliny jej ojciec został określony mianem kolonisty¹³. Ponownie więc członkiem rodziny stała się osoba, której rodzina brała udział w kolonizacji fryderycjańskiej. W tym wypadku jej uczestnikami byli prawdopodobnie miejscowi Ślązacy, bo wskazują na to nazwiska Przyrodek i Zwierz, tradycyjnie występujące w regionie¹⁴. Ojciec Karoliny, Bogumił, syn Ja-

■ 7 APO, PU, Księga chrztów 1815–1856, s. 38; CHR, wpis 31.

8 APO, PU, Księga ślubów 1812–1870, s. 21; CHR, wpis 5.

9 APO, Parafia rzymskokatolicka w Bączynie [dalej: PB], Księga ślubów 1829–1870, s. 3; CHR, wpis 9.

10 APO, PU, Księga ślubów 1812–1870, s. 39; CHR, wpis 4.

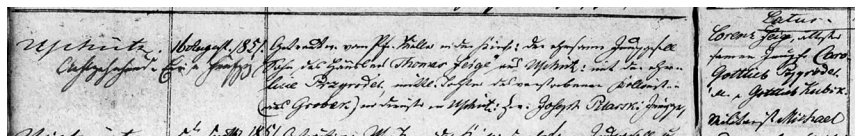
11 APO, PU, Księga ślubów 1812–1870, s. 39; CHR, wpis 4.

12 H. Borek, *Górny Śląsk w świetle nazw miejscowych*, Opole 1988, s. 244.

13 APO, PB, Księga chrztów 1820–1842, s. 197; CHR, wpis 91.

14 Przyrodek to rzadkie nazwisko, niemniej Jan Przyrodek wspomniany jest jako opolski cechmistrz szewski na pocz. XVIII w.: R. Sękowski, *Opole II. Mieszkańcy, życie i obyczaje w XVII i w początkach XVIII wieku*, Opole 2016, a Mikołaj Przyrodek, sołtys Smardzowa pod Wrocławiem, już w 1442 r.: M. Słoń, *Szpitalne średniowiecznego Wrocławia*, Warszawa 2000.

kuba, także kolonisty z Grobka, był ewangelikiem i inwalidą¹⁵, być może wskutek udziału w wojnach napoleońskich. Rok po ożenku Wawrzyńca zmarł jego ojciec, Tomasz, ale nasz bohater nie odziedziczył po nim niewielkiego chałupniczego gospodarstwa.

Ryc. 2. Akt ślubu Wawrzyńca Feige i Karoliny Przyrodek z 1851 roku, Uschütz (Uszyce), powiat oleski

Źródło: APO, PU, Księga ślubów 1812–1870, s. 39; CHR, wpis 4

Z tego powodu Wawrzyniec i Karolina zmuszeni byli utrzymywać się z pracy najemnej. Częsta zmiana miejsca pobytu okazała się stałym elementem życia tej pary. Ich pierwotna córka przyszła na świat w 1853 roku jeszcze w Uszycach¹⁶. Kolejna jednak, Karolina, urodziła się i po dwóch tygodniach zmarła w 1856 roku w Sarnowie¹⁷, w sąsiednim powiecie kluczborskim, 14 km na zachód od Uszyc. W 1862 roku rodzina mieszkała natomiast w Szczotkach (dzisiaj część Gorzowa Śląskiego), 9 km od Uszyc, gdzie przyszedł na świat i wkrótce zmarł syn Feige'ów – Jan¹⁸.

Konflikt z prawem

Rok 1862 i następny musiał być ciężkim okresem dla rodziny. Kilka miesięcy po śmierci syna Wawrzyniec Feige został zaocznie skazany za powtarzające się drobne kradzieże¹⁹ (ryc. 3). Ponieważ Szczotki położone były na skraju dużego kompleksu leśnego (Lasy Gorzowskie), można przypuszczać, że przestępstwa dotyczyły kradzieży drewna z lasu. Zapewne na własne potrzeby, skoro kradzieże uznano za drobne. W latach 1860–1863 90% kradzieży popełnianych w Prusach dotyczyło właśnie drewna²⁰.

15 APO, PB, Księga ślubów 1810–1825, s. 29; CHR, wpis 16.

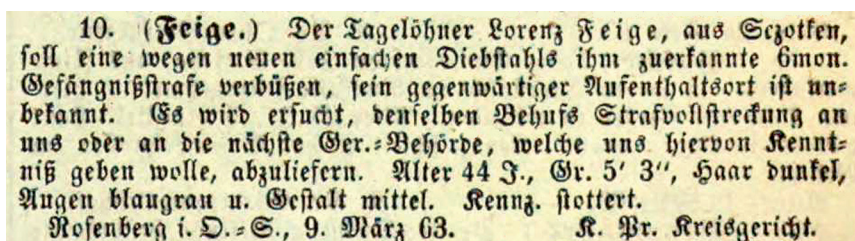
16 APO, PU, Księga chrztów 1815–1856, s. 125; CHR, wpis 2.

17 APO, PB, Księga chrztów 1815–1856, s. 632; CHR, wpis 81; APO, PB, Księga pogrzbów 1815–1856, s. 667; CHR, wpis 58.

18 APO, Parafia rzymskokatolicka w Gorzowie Śląskim [dalej: PG], Księga chrztów 1858–1867, s. 231; CHR, wpis 25; APO, PG, Księga pogrzbów 1859–1870, s. 73; CHR, wpis 21.

19 Steckbrief nr 10 (Feige), „Königlich Preußisches Zentral-Polizei-Blatt”, Jg. 45 z 14.03.1863, S. 81.

20 D. Blasius, *Kriminalität und Alltag. Zur Konfliktgeschichte des Alltagslebens im 19. Jahrhundert*, Göttingen 1978, S. 81; D. Łukasiewicz, *Przemiany przestępczości w Prusach w XVIII i XIX wieku (do 1871 r.)*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych” 2014, nr 3, s. 65–96.

Ryc. 3. List gończy za Wawrzyńcem (Lorenzem) Feige z 9 marca 1863 roku

Źródło: Steckbrief nr 10 (Feige), „Königlich Preußisches Zentral-Polizei-Blatt”, Jg. 45 z 14.03.1863, S. 81

Wawrzyniec nie chciał zapewne iść do więzienia. Oznaczałoby to nie tylko utratę wolności, ale również pozostawienie żony i córki na pastwę losu. Tymczasem Karolina ponownie była w ciąży. Okoliczności wymusiły ucieczkę całej rodziny do sąsiedniego Królestwa Polskiego. Wawrzyniec był nieuchwytny, więc władze pruskie wysłały za nim w marcu 1863 roku list gończy. Dzięki temu znamy jego rysopis. Miał ciemne włosy, szaroniebieskie oczy, 160–170 cm wzrostu i był średniej postury²¹.

Przybrana tożsamość

Ucieczka za granicę nie zapewniała całkowitego bezpieczeństwa, gdyż Królestwo Polskie i Pruskie miały podpisaną umowę o ekstradycji²². Wawrzyniec był jednak zapobiegliwy. Granicę przekroczył jako Michał Kowalski i jako taki występował początkowo po jej drugiej stronie. Wszystko wskazuje na to, że by zdobyć fałszywe dokumenty, posłużył się metryką swojego rówieśnika z Uszyc, który zmarł w wieku dwóch lat²³. Zapewne otrzymał ją od rodziny chłopca. W parafialnej księdze urodzeń wpisy dotyczące Wawrzyńca Feige i Michała Kowalskiego znajdują się na tej samej stronicy (ryc. 1)²⁴.

Po drugiej stronie granicy Wawrzyniec znalazł zatrudnienie w Parzymiechach, położonych 25 km na wschód od Szczotek. Pracował jako rataj na folwarku²⁵. Według niektórych źródeł w 1863 roku majątek Parzymiechy

■ 21 Steckbrief nr 10 (Feige), „Königlich Preußisches Zentral-Polizei-Blatt”, Jg. 45 z 14.03.1863, S. 81.

22 M. Rutkowski, *Russian–Prussian surrender of fugitives and deserters: cartel conventions of the 1840s and 1850s*, „Studia z dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 2021, nr 56/3, s. 5–39.

23 APO, PU, Księga pogrzbów 1812–1870, s. 22; CHR, wpis 20.

24 APO, PU, Księga chrztów 1815–1856, s. 44; CHR, wpis 21 i 25.

25 Archiwum Państwowe w Częstochowie [dalej: APCz], Akta stanu cywilnego Parafii rzymskokatolickiej w Parzymiechach [dalej: PP], Księga urodzeń, małżeństw i zgonów 1863, s. 20; CHR, wpis 60.

kupił od rodziny Walewskich pruski junkier Adolf von Klitzing²⁶. Można przypuszczać, że to on zatrudnił w folwarku Wawrzyńca oraz grupę innych Ślązaków (w akcie urodzenia syna Wawrzyńca, który wkrótce przyszedł na świat, jako świadkowie i chrzestni występują aż trzy osoby o śląskich nazwiskach²⁷). Być może von Klitzingowi zależało na pracownikach bliskich mu kulturowo albo po prostu w Parzymiechach brakowało rąk do pracy. W obu krajach zachodziły przemiany systemu organizacji wsi i produkcji rolnej. W rezultacie w trudnej sytuacji znajdowały się liczne gospodarstwa oraz żyjący na wsi ludzie. Pobudzało to przemieszczanie się ludności w obu krajach i między nimi. Były lata, gdy więcej możliwości na znalezienie pracy lub ziemi było po ówczesnej polskiej stronie granicy, co przyciągało emigrantów z Prus. Wielu po latach uzyskało miejscowe poddaństwo (obywatelstwo)²⁸. Migracja Wawrzyńca miała dodatkowe motywy, ale być może i bez nich zdecydowałby się na przeprowadzkę do Parzymiechów, biorąc pod uwagę trudne warunki, w jakich żyła jego rodzina.

Dwaj bracia, dwa nazwiska

Okoliczności sprawiły, że Wawrzyniec Feige zamieszkał po drugiej stronie granicy pod przybranym nazwiskiem. Może nie miałyby to żadnych konsekwencji, ale cztery miesiące po przeprowadzce Wawrzyńcowi i Karolinie urodził się kolejny syn. Na pamiątkę zmarłego rok wcześniej otrzymał imię Jan. Miało to zapewniać opiekę ze strony odpowiedniego świętego²⁹. Zgodnie z dokumentami, którymi w owym czasie posługiwał się Wawrzyniec, w akcie urodzenia zapisano, że rodzicami dziecka byli Michał Kowalski i Karolina z Przyrodników³⁰. I tak już zostało. Jan przez całe życie nosił przybrane nazwisko i przekazał je swoim potomkom.

Dziewięć lat później, w 1872 roku, rodzina mieszkała w Widoradzu, 27 km na północ od Parzymiechów. Wawrzyniec wrócił już do swojego prawdziwego nazwiska, choć w spolszczonej formie (Wawrzyniec Fajga). Być może nastąpiło przedawnienie wyroku, ułaskawienie lub rodzina otrzymała poddaństwo w Królestwie Polskim i ekstradycja już mu nie groziła. W tym właśnie roku małżonkom Feige urodził się kolejny syn – Michał. Można się domyślać, że imię otrzymał po zmarłym w dzieciń-

■ 26 E.H. Nejman, *Majątki (M–Z). Szlachta Sieradzka XIX wieku*. Herbarz, [@:] http://www.tpzp.pl/files/herbarz/majatki_m-z.pdf, dostęp: 25.05.2023.

27 APCz, PP, Księga urodzeń, małżeństw i zgonów 1863, s. 20; CHR, wpis 60.

28 K. Groniowski, *Wychodźcy mazurscy i warmińscy w Królestwie Polskim w połowie XIX wieku*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1960, nr 2, s. 247–257.

29 I. Gieysztorowa, *Wstęp do demografii staropolskiej*, Warszawa 1976, s. 234; Z. Kuchowicz, *Z dziejów obyczajów polskich w wieku XVII i pierwszej poł. XVIII*, Warszawa 1957, s. 20.

30 APCz, PP, Księga urodzeń, małżeństw i zgonów 1863, s. 20; CHR, wpis 60.

stwie Michale Kowalskim, który na jakiś czas użył tożsamości ojcu nowo narodzonego chłopca. Można to uznać za gest wdzięczności wobec zmarłego i jego rodziny oraz ofiarowanie nowo narodzonego pod opiekę odpowiedniego świętego. Ponieważ ojciec powrócił do swojego prawdziwego nazwiska, takie właśnie zostało wpisane do metryki nowo narodzonego syna³¹. Skomplikowane okoliczności sprawiły, że dwaj bracia zrodzeni z tych samych rodziców nosili odmienne nazwiska.

Kwestia powrotu na Śląsk

Losy Wawrzyńca i jego rodziny przez kolejne 11 lat nie są znane. Zapamiętana przez następne pokolenia opowieść rodzinna nie wspomina o Wawrzyńcu, głosząc historię zmiany miejsca zamieszkania przez jego syna, Jana Kowalskiego. Miał on uciec z Prus do Kongresówki, by uniknąć służby w wojsku, co niestety miało spotkać jego starszego brata. Trudno powiedzieć, czy to jakaś odrębna historia, czy przekłamanie opowieści o ucieczce Wawrzyńca. Może dzieci tego ostatniego nie chciały przekazywać kolejnemu pokoleniu historii o konflikcie dziadka z prawem. A może to Wawrzyniec nie powiedział swoim dzieciom prawdy, racząc ich historią o starszym bracie i ucieczce przed wojskiem. Późniejsze pokolenia jedynie przypisały ją jego synowi.

Nie można jednak wykluczyć, że Jan Kowalski mógł przez jakiś czas mieszkać na Śląsku i wtedy upomniła się o niego armia. Do Uszyc prawdopodobnie powróciła jego starsza siostra, Zuzanna Feige, gdyż w 1888 roku mieszkała tam osoba o tym nazwisku ze swoim mężem Antonim Kasprowskim (*1847). Wtedy właśnie urodził się ich syn, również Antoni³², a rok później córka Anna³³. Ojciec dzieci jest prawdopodobnie tożsamy z Antonim Kasprowskim urodzonym w Racynie koło Wielunia³⁴, wsi położonej 9 km od Widoradzu, w którym to na jakiś czas osiedlił się Wawrzyniec Feige z rodziną.

Gdyby założyć, że Zuzanna wróciła na Śląsk, to mógł jej towarzyszyć także Jan. Mógł również pojawić się tam bez swojej siostry i niekoniecznie w Uszyczach. Gdy jednak okazało się, że upomniła się o niego pruska armia, uciekł do Kongresówki, tak jak 20 lat wcześniej – choć z innych powodów – jego ojciec Wawrzyniec. Zakładając, że Wawrzyniec z żoną i młodszym synem Michałem pozostali w Królestwie Polskim, Jan po po-

■ 31 Archiwum Państwowe w Łodzi [dalej: APŁ], Akta stanu cywilnego Parafii rzymskokatolickiej w Rudzie [dalej: ASC Ruda], sygn. 143, s. 23; na podstawie skanu w bazie Skanoteka [dalej: ST], wpis 90.

32 APC, Urząd Stanu Cywilnego w Uszyczach [dalej: USC Uszyce], sygn. 14, s. 29; akt urodzenia nr 29.

33 APC, USC Uszyce, sygn. 15, s. 48; akt urodzenia nr 48.

34 APŁ, ASC Ruda, sygn. 72, s. 3; ST, wpis 9.

bycie na Śląsku po prostu do nich wrócił. Mniej prawdopodobne wydaje się, by cała rodzina Feige powróciła na Śląsk, a później ponownie go opuściła (prócz Zuzanny i jej męża). Wykluczyć tego jednak także nie można.

Być może to złe wspomnienia Wawrzyńca z wojska zachęciły Jana do ucieczki, a być może Wawrzyniec miał jeszcze jednego, starszego od Jana, syna, o którym nie wiemy, a który po powrocie na Śląsk został wzięty do wojska. Nie można również wykluczyć, że tym rzekomo starszym bratem mógł być szwagier Jana, Antoni Kasprowski, który po przyjeździe na Śląsk został powołany do pruskiej armii. Może dalsze poszukiwania archiwalne pozwolą to wyjaśnić.

Warszawa

W 1884 roku Wawrzyniec z żoną i dwoma synami, Janem i Michałem, mieszkali w Służewiu pod Warszawą (dziś warszawskie osiedle ze stacją metra o tej nazwie). W tym właśnie roku, 19 lutego, w wieku 57 lat umiera Karolina Feige (Przyrodek), żona Wawrzyńca³⁵. Nie wiadomo jednak, kiedy i dlaczego tutaj przybyli spod Wielunia (a może bezpośrednio ze Śląska, po ponownej ucieczce z Prus). Kilka miesięcy po śmierci matki Jan Kowalski żeni się z mieszkanką Służewia, Anną Gajewską, jego rówieśniczką urodzoną w nieodległym Imielinie (dzisiaj warszawskie osiedle ze stacją metra o tej samej nazwie)³⁶.

Wszystko wskazuje na to, że cała rodzina Feige-Kowalskich mieszkała w swojej nowej małej ojczyźnie razem. Najpierw w Służewiu, później w Okęciu, a ostatecznie w Czystem między Wolą a Ochotą, przy ulicy Szczęśliwickiej 45. W latach 80. XIX wieku Janowi i Annie Kowalskim urodziły się dwie córki, Marianna i Katarzyna, które zmarły w wieku kilku lat³⁷ (do czasu podjęcia badań genealogicznych w rodzinie nie było wiedzy o ich istnieniu). Kolejna córka, Józefa (1896–1917), urodziła się dopiero w grudniu 1896 roku³⁸. Wawrzyniec nie doczekał tej chwili. Zmarł w kwietniu 1895 roku (ryc. 4)³⁹. Jego starszy syn, Jan Kowalski, miał wtedy 32 lata, młodszy, Michał Fajga (Feige) – 23.

■ 35 Archiwum Państwowe w Warszawie [dalej: APW], Akta stanu cywilnego Parafii rzymskokatolickiej w Służewiu [dalej: PS], sygn. 90, s. 136; ST, wpis 21.

36 APW, PS, sygn. 90, s. 118; ST, wpis 56.

37 APW, PS, sygn. 95, s. 58; ST, wpis 227; APW, PS, sygn. 97, s. 205; ST, wpis 178.

38 APW, Akta stanu cywilnego Parafii rzymskokatolickiej św. Stanisława na Woli [dalej: PWO], sygn. 111, s. 157; ST, wpis 2025.

39 APW, PWO, sygn. 109, s. 48; ST, wpis 373.

373. Чисте Воинство во Ковенском Приезде, воосман/двадцатом/
квартале тысяча воисовств делавших майнаго года во двести на
сох утру, Штатев: Кураторства Пономя и отдален Файга
да совершившихся мажорант на Числом и обшчине
нито это дню, в два часа утра во Числом скотамов Пав.
рентий Файга (Wawrzyniec Feige) вдова, подсылающая
во Числом приговорах и осуждений двух ситин итн р.
ду, родившийся во Пруси, сын неизвестного родител.
Но мажорант делавших в лонин Кавровского Фай.
т, вкитя сей присутствующих мажорант итн р.
нито, Нито мажорант мажорант.

Ryc. 4. Akt zgonu Wawrzyńca Fajgi z 1895 roku, Czyste (Warszawa)

Źródło: APW, PWo, sygn. 109, s. 48; ST, wpis 373

Potomkowie Wawrzyńca

Po śmierci ojca bracia nadal najprawdopodobniej pozostawali w bliskich rodzinnych relacjach. Michał został ojcem chrzestnym dwóch córek Jana, wspomnianej Józefy oraz Feliksy (*1902)⁴⁰. Nie udało się natomiast do tej pory znaleźć informacji na temat dalszych losów Michała Feige. Nie wiadomo, czy założył rodzinę i miał dzieci oraz kiedy zmarł.

Natomiast starszy syn Wawrzyńca, Jan „Prusak” Kowalski, miał prócz wspomnianych córek jeszcze dwóch synów: Jakuba (1899–1988)⁴¹ oraz Stanisława (1905–1944)⁴². On sam zmarł w Warszawie w 1917 roku⁴³, w wieku 53 lat, gdy jego najstarsze żyjące dziecko, córka Józefa, miało 21 lat, a synowie Jakub i Stanisław odpowiednio 18 i 12. Mimo to zdążył być jeszcze świadkiem ślubu córki z Janem Durką⁴⁴ oraz narodzin wnuczek, Eugenii (1915–1918)⁴⁵ i Stefanii (1916–1991)⁴⁶. To właśnie zięć, Jan Durka, powiadomił urząd stanu cywilnego o jego śmierci w domu przy ulicy Szczęśliwickiej 45⁴⁷ (naprzeciwko dzisiejszego technikum kolejowego), prawdopodobnie w tym samym miejscu, gdzie 22 lata wcześniej zmarł Wawrzyniec Feige. Być może tak wczesna śmierć najstarszego syna Wawrzyńca Feige spowodowała, że kolejne pokolenia nie otrzymały zbyt dużej porcji wiedzy na temat pochodzenia rodziny. Sześć lat po Janie zmarła również jego żona, Anna z Gajewskich.

■ 40 APW, PWo, sygn. 173, s. 96; ST, wpis 633.

41 APW, PWo, sygn. 154, s. 254; ST, wpis 1475.

42 APW, PWo, sygn. 182, s. 71; ST, wpis 204.

43 APW, PWo, sygn. 249, s. 138; ST, wpis 1097.

44 APW, PWo, sygn. 237, s. 242; ST, wpis 242.

45 APW, PWo, sygn. 240, s. 174; ST, wpis 680.

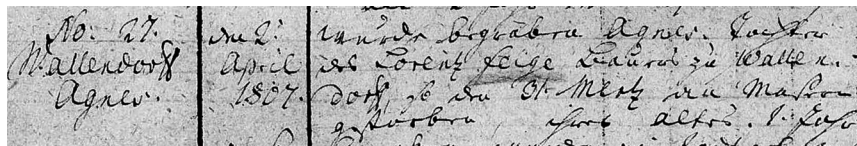
46 APW, PWo, sygn. 248, s. 287; ST, wpis 1414.

47 APW, PWo, sygn. 249, s. 138; ST, wpis 1097.

Ród Wawrzyńca Feige jednak nie wygaś. Prócz dzieci na świat przyszły wnuki, prawnuki i dalsze pokolenia potomków, w tym piszący te słowa Mariusz Kowalski, praprawnuk Wawrzyńca. Zatarła się jedynie pamięć dotycząca historii rodu i prawdziwego nazwiska. Dopiero dzięki współczesnej genealogii można było przywrócić wiedzę o niektórych zapomnianych faktach.

Pochodzenie wcześniejszych przodków

Najstarszym zidentyfikowanym przodkiem rodu był wspomniany już Wawrzyniec Feige (1760–1830), ojciec Tomasza Feige, dziadek Wawrzyńca Feige i pradziadek Jana „Prusaka” Kowalskiego, który na początku XIX wieku mieszkał we Włochach w powiecie namysłowskim (ryc. 5), a później w Uszycach w powiecie oleskim. Jego żoną była prawdopodobnie Maria Wilesch (Wileschek?), gdyż osoba o tym nazwisku zmarła w 1841 roku w Byszynie w wieku 70 lat⁴⁸. Pasuje ona wiekowo na żonę Wawrzyńca Feige – dziadka. Dodatkowo Uszyce położone były niedaleko Byszyny, a po zamążpójściu mieszkały tam dwie córki Wawrzyńca Feige dziadka: Katarzyna Klimek⁴⁹ i Rosalia Gaicka⁵⁰. Sam Wawrzyniec (dziadek) zmarł 10 lat wcześniej w Uszycach⁵¹. Wtedy to jego żona mogła zamieszkać u którejś z córek w Byszynie.

Ryc. 5. Akty zgonu Agnieszki Feige z 1807 roku, Wallendorf (Włochy), powiat namysłowski. Najwcześniejszy znaleziony dokument dotyczący rodziny Feige

Źródło: AAW, PW, Księga pogrzebów 1797–1823, s. 127; CHR, wpis 27

Na podstawie tych informacji trudno orzec, czy Wawrzyniec Feige (*1760) pochodził z Uszyc i tylko przez pewien czas mieszkał i pracował we Włochach koło Namysłowa. Równie dobrze mógł pochodzić z okolic Namysłowa, a w Uszycach osiedlił się później. On lub jego rodzice mogli jednak pochodzić z jeszcze innych stron, a w okolicach Namysłowa osiedlili się na fali kolonizacji fryderycjańskiej. Przemawia za tym fakt, że zajmował się czerwonoskórnictwem, co było rzadką profesją w tej czę-

■ 48 APO, PB, Księga pogrzebów 1815–1856, s. 501; CHR, wpis 3.

49 APO, PB, Księga chrztów 1815–1856, s. 408; CHR, wpis 16.

50 APO, PB, Księga chrztów 1815–1856, s. 454; CHR, wpis 66.

51 APO, PU, Księga pogrzebów 1812–1870, s. 26; CHR, wpis 16.

ści Śląska⁵². Gdyby uznać, że jego żoną była wspomniana Maria Wilesch, także niewiele to wnosi do sprawy. Jej nazwisko mogło być zniekształconą formą różnych nazwisk, nawet nazwiska Wieloch, licznie występującego w okolicach Namysłowa⁵³. Nie jest również wiadome, gdzie owa para mogła się poznać: czy tam, skąd ewentualnie przybyli, czy dopiero w miejscu, gdzie po raz pierwszy udało się ich zidentyfikować w dokumentach. Nazwiska typu Wileszek, Wilaszek⁵⁴ występowały na pograniczu morawsko-górnośląskim w okolicach Głubczyc i Raciborza⁵⁵. Gdyby jednak nazwisko brzmiało Wilesch, Maria lub jej rodzice mogli pochodzić z dalszych regionów, nawet takich jak ówczesne Węgry⁵⁶. Niemniej Wawrzyniec Feige (dziadek) mógł wywodzić się z zupełnie innych stron niż jego żona. Być może kiedyś uda się rozwikłać tę zagadkę.

W przypadku Wawrzyńca Feige (dziadka) możemy być raczej pewni, że pochodził ze Śląska lub ziem ościennych (Czechy, Morawy, Saksonia, Wielkopolska, ziemia wieluńska). Przed II wojną światową nazwisko Feige najliczniej występowało na Dolnym Śląsku⁵⁷. Najwięcej osób je noszących mieszkało w Sudetach i ich przedpolu, między Zgorzelcem a Nysą, co odpowiadało zasięgowi najintensywniejszego średniowiecznego osadnictwa na prawie niemieckim na Śląsku. Nieco mniejsze skupiska można było spotkać także na północ od Odry, przede wszystkim w okolicach Syco-wa (a więc w sąsiedztwie Namysłowa). Nie można wykluczyć, że średniowieczni i późniejsi przodkowie Wawrzyńca Feige mieszkali gdzieś w tych rejonach. Poznana dzięki badaniom genetycznym haplogrupa Y-DNA (G-FTD56631) jego dzisiejszego, piszącego te słowa, potomka w linii męskiej uwidacznia bowiem podobieństwo do dwóch współczesnych mu mężczyzn o nazwisku Šolc i Schultz. Najstarszy znany przodek pierwszego z nich, urodzony w 1688 roku, żył na północy Czech, u podnóża Sude-tów (Sobotka koło Jiczyna)⁵⁸, a do dzisiaj w tym regionie spotkać moż-

■ 52 J. Janczak et al., *Śląsk w końcu XVIII wieku*, t. 2, cz. 2, *Atlas Historyczny Polski. Mapy XVIII wieku*, 1, Wrocław 1976, s. 23.

53 *Wieloch*, Name distribution map, [a:] <https://nvk.genealogy.net/map/1890:Wieloch>, dostęp: 25.05.2023.

54 W rodzinie mogła być znana jedynie z żeńskiej formy nazwiska – Wileschanka, i na tej podstawie domyślono się, niekoniecznie trafnie, że męska forma tego nazwiska brzmi Wilesch. Równie dobrze mogła ona brzmieć Wileschek.

55 *Wileschek, Wileschek, Wilaszek, Willaszek*, Name distribution map, [a:] <https://nvk.genealogy.net/map/1890:Wileschek>, dostęp: 25.05.2023.

56 Akt chrztu Jakuba Wilescha, Statny Oblastny Urad Bytca, Parafia rzymskokatolicka w Lúčkach, Krsty, manželství, úmrtia, různé záznamy 1757–1859, s. 12, na podstawie skanu w CHR, wpis 10.

57 *Feige*, Name distribution map, [a:] <https://nvk.genealogy.net/map/1890:-Feige>, dostęp: 25.05.2023.

58 Informacje od przedstawiciela rodziny Šolcův, który przebadał się na FTDNA.

na również rodziny noszące nazwisko Feige⁵⁹. Najstarszy znany przodek drugiego urodził się w 1674 roku, a mieszkał w Twardocicach (*Harpersdorf*)⁶⁰, wiosce położonej w powiecie złotoryjskim na Dolnym Śląsku. Rachunek prawdopodobieństwa dotyczący dzielących ich mutacji wskazuje, że wszyscy trzej musieli mieć wspólnego przodka żyjącego między 1200 a 1650 rokiem (raczej bliżej tej pierwszej daty), zapewne gdzieś w tych okolicach lub w Hesji (zob. poniżej)⁶¹.

Miejsce zamieszkania Scholzów i Feigów na obszarze objętym średniowieczną kolonizacją niemiecką oraz niemieckie brzmienie nazwisk sugerują, że ich przodkowie (przodek) przybyli na te obszary z zachodu. Rozpoznana haplogrupa Y-DNA (G-FTD56631) i jej haplogrupy matczyne (G-FGC477, G-BY180574, G-BY172249) mogą wskazywać, że przodek ten pochodził z obszaru dzisiejszej Hesji, wcześniejsi zaś przodkowie żyli tam już w 2. tysiącleciu przed naszą erą. To ostatnie wskazywałoby, że zanim ulegli germanizacji pod wpływem przybywających z północy plemion germańskich (początek naszej ery), przynależeli do miejscowej społeczności celtyckiej. Heskiego pochodzenia dowodzi również współdzielenie haplogrupy G-FTD56631 z rodziną Rexrodt/Rexroth/Rexrode (potwierdzone na FTDNA). Zamieszkuje ona od wieków Hesję, a od 1736 roku także Amerykę Północną (dwaj amerykańscy przedstawiciele rodu zbadali swoje DNA) i wywodzi się z nieistniejącej już miejscowości Rexrode pod Eschwege⁶².

Zastanawiająca jest również etymologia nazwiska Feige. Musiało ono towarzyszyć męskiej linii rodu już od dawna, na co wskazują dowody natury genetycznej. W bazie FTDNA mieszkający w Republice Czeskiej mężczyzna o nazwisku Šolc ma stosunkowo bliskie pokrewieństwo w linii męskiej z piszącym te słowa potomkiem Wawrzyńca Feige (5 różnic na 67 markerów STR) oraz mężczyzną zamieszkującym Stany Zjednoczone o nazwisku Feige (7 różnic na 67 markerów STR). Pokrewieństwo piszącego te słowa ze wspomnianym Feige nie jest na FTDNA zasygnalizowane (dla 67 markerów w bazie FTDNA jest ono wskazywane tylko do 7 róż-

■ 59 Feige, Kde Jsme, [a:] <https://www.kdejsme.cz/prijmeni/Feige/hustota/>, dostęp: 25.05.2023.

60 Informacje od przedstawiciela rodziny Schultzów, który przebadał się na FTDNA.

61 Estymacja G-FTD56631, FTDNA,, [a:] <https://discover.familytreedna.com/y-dna/G-FTD56631/tree>, dostęp: 25.05.2023.

62 Ibidem, dostęp: 25.05.2023; W.L. Eye, *A history of the descendants of Zachariah Rexrode of Pendleton County, Va., (W. Va.)*, FamilySearch International, 1986, [a:] <https://www.familysearch.org/library/books/records/item/556458-a-history-of-the-descendants-of-zachariah-rexrode-of-pendleton-county-va-w-va>, dostęp: 25.05.2023; *Kelten Land Hessen. Archäologische Spuren im Herzen Europas*, Glauburg 2022; K. Rexrodt, *Chronik der Familie Rexrodt in Wanfried/Werra von 1375 bzw. 1500–1936*, Mühlhausen in Thüringen 1937.

nic), co sugeruje, że dzieli ich od 8 do 12 różnic dla 67 markerów. Może to oznaczać, że ich wspólny przodek w linii męskiej noszący to nazwisko żył w średniowieczu, u początków powstawania trwałych nazwisk. Obecność rodu Rexrodt w Hesji wskazuje, że mutacja charakterystyczna dla haplogrupy G-FTD56631 zaszła właśnie tam. W tym kontekście warto zauważyć, że w Hessisch-Lichtenau, 30 km na zachód od kolebki rodu Rexrodt, przyszedł na świat w 1482 roku Johannes Feige, kanclerz Księstwa Hesji-Kassel⁶³. Potwierdza to występowanie nazwiska Feige w tych okolicach pod koniec średniowiecza, choć nie musi oznaczać, że piszący te słowa jest krewnym heskiego kanclerza. Tendencja do używania takiego nazwiska mogła być po prostu charakterystyczna dla tego regionu. Bliższe podobieństwo Y-DNA z przedstawicielem hesko-amerykańskiego rodu Rexrodt niż Amerykaninem o nazwisku Feige sugeruje jednak, że nazwiskiem tym przodkowie śląskiego rodu Feige zaczęli posługiwać się już w Hesji, czego nie możemy być na razie pewni w przypadku nosicieli nazwiska Scholtz. Mimo to samą haplogrupę G-FTD56631 można by nazywać „Feige-Rexrodt-Scholtz”.

Osoby noszące nazwisko Feige zostały najwcześniej zanotowane na Śląsku i Łużycach, w bliskim sąsiedztwie Śląska. W 1490 roku wspomniany jest Peter Feyge z Görlitz⁶⁴, a w tym samym pochodzący z Wrocławia Bernard Feyge, wybitny uczony i absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego⁶⁵. Nie musieli to być przodkowie czy krewni Feigeów i Šolcůw/Schultzów. Potwierdza to jednak dawne używanie tego nazwiska i to w bliskości miejsc jego najliczniejszego występowania w późniejszych czasach.

W bezpośrednim tłumaczeniu z niemieckiego, słowo *Feige* oznacza owoc figowca (*Ficus carica* L.)⁶⁶ lub tchórzliwą istotę⁶⁷. Niemiecko-śląski onomastyk Hans Bahlow nie dyrekuje jednak nazwiska od tych bezpośrednich znaczeń słownikowych. Jego zdaniem nawiązuje ono raczej do słowiańskiego słowa „woj”, „wojownik” i wywodzących się od niego imion Wojsław i Wojciech (Woj > Foi > Foike > Feige)⁶⁸. Nie można tego wykluczyć, biorąc pod uwagę germańsko-słowiański charakter okolic zamieszkiwanych przez pierwsze znane osoby o tym nazwisku (pogranicze sasko-śląsko-czeskie). Uwzględniając możliwość pochodzenia nazwiska

■ 63 B. Liebers, *Johannes Feige. Der große Sohn der Stadt Hessisch-Lichtenau*, Hessisch Lichtenau 1960.

64 H. Bahlow, *Schlesisches Namenbuch*, Kitzingen/Main 1953.

65 K. Morawski, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Średnie wieki i Odrodzenie*, t. 2, Kraków 1900.

66 *Herbs, Spices, and Medicinal Plants. Recent Advances in Botany, Horticulture, and Pharmacology*, 2, ed. J.E. Simon, L.E. Craker, New York 1991.

67 *Deutsch als Fremdsprache. Słownik niemiecko-polski, polsko-niemiecki dla uczących się języka niemieckiego*, red. J. Forßmann, Ismaning 2008.

68 H. Bahlow, *Schlesisches Namenbuch*, Kitzingen/Main 1953.

Feige od woja (Voi) lub Wojciecha (Voitke), nie powinno się zapominać o podobnym do nich słowie „wójt” (*Voit, Foit*), jako równie prawdopodobnym źródle nazwiska Feige (*Foit > Feit > Feicke > Feige*). Kolonizacja niemiecka na tym obszarze była ściśle związana z urzędem wójta. Pochodzą od niego podobnie brzmiące nazwiska typu Vogt, Voigt, Vokt, Focht, Fock, Fogt, Foigt itd.⁶⁹ Było jednak męskie imię rzeczywiście popularne w niemieckiej społeczności osiedlającej się na Śląsku i znacznie bliższe fonetycznie nazwisku Feige. To imię Wit, które w języku niemieckim przybierało postać *Veit* lub *Feit* i również mogłoby stać się, i to w prostszy sposób, podstawą utworzenia nazwiska Feige (*Feit > Feicke > Feige*). Koncepcję tę popierali również Niemcy i serbołużyczcy badacze⁷⁰, wydaje się ona najbardziej prawdopodobna, choć oczywiście nie musi być jedyną wyjaśniającą powstanie tak brzmiącego nazwiska.

Istnieją również inne możliwości, takie jak pochodzenie nazwiska od fryzjskiego imienia Feike⁷¹ (Fryzowie również osiedlali się na Śląsku w średniowieczu⁷²) lub żeńskiego imienia Fey/Feyge, będącego zdrobnieniem/odmianą imienia Zofia⁷³. Imię żeńskie Feyge/Feige funkcjonowało również w społeczności żydowskiej, według niektórych badaczy miało pochodzić nie od Zofii, lecz od Foygl („ptak” w jęz. jidysz) i odpowiadać hebrajskiemu imieniu Sephora („ptak” w jęz. hebrajskim)⁷⁴. Przed 1492 rokiem nie jest jednak znane w formie Feige, podczas gdy wspomniane fakty wskazują, że nazwisko o tym brzmieniu występowało na Śląsku już w 1490 roku.

Podsumowanie

Historia Wawrzyńca Feige i jego syna Jana Kowalskiego pokazuje, jakie niespodzianki można odkryć, badając rodzinne historie. Dowodzi również, że przekazywane z pokolenia na pokolenie opowieści, będące echem niezbyt nawet odległych wydarzeń, mogą w znacznym stopniu

■ 69 S. Hatton, *Determining Children from Underused Sources: Jacob and Catherine Fought of Cumberland County, Pennsylvania*, „National Genealogical Society Quarterly” 2005, nr 93 (March), p. 38–51.

70 M. Gottschald, *Deutsche Namenkunde – unsere Familiennamen nach ihrer Entstehung und Bedeutung*, München 1942; A. Muka, E. Eichler, *Abhandlungen und Beiträge zur sorbischen Namenkunde (1881–1929)*, Köln 1984.

71 W. Seibicke, *Historisches Deutsches Vornamenbuch: F–K*, Berlin 1996.

72 P. Boroń, E. Imiołczyk, *Ornament średniowiecznego buta z Rynku w Bytomiu – symbol miłości czy wyznacznik etniczny?*, „Rocznik Muzeum Górnos Śląskiego w Bytomiu. Archeologia” 2022, t. 23, s. 207–227.

73 H. Bahlow, *Unsere Vornamen im Wandel der Jahrhunderte*, Limburg an der Lahn 1965.

74 R.I. Cohn, *Yiddish Given Names: A Lexicon*, Lanham, Toronto, Plymouth 2008.

przekłamywać fakty. W omawianym przypadku okazało się, że to nie Jan, ale jego ojciec Wawrzyniec uciekł z Prus (Śląska) do Królestwa Polskiego, i to on był pierwszym przedstawicielem rodu, który osiedlił się w Warszawie. Dodatkowo wyszło na jaw, że powodem ucieczki nie była chęć uniknięcia służby wojskowej, ale wejście w kolizję z prawem. Co prawda pojawia się hipoteza, że i Jan mógł później także uciec z Prus, ale przed nim uciekinierem był niewątpliwie Wawrzyniec, historii jego ucieczki możemy być pewni, i to on zapoczątkował warszawską gałąź rodu. Z drugiej strony ucieczka przodka miała jednak miejsce, co pokazuje, że być może w każdej legendzie można znaleźć ziarno prawdy. Dochodzi jeszcze kwestia zmiany nazwiska, chyba najbardziej zaskakujące odkrycie omawianych tu badań genealogicznych. Ucieczka przed prawem często skłania do stosowania takich rozwiązań, niemniej w rodzinie nie było wiedzy na ten temat, choć takiej możliwości nie wykluczano.

Można zastanawiać się nad przyczynami przekłamań wiedzy dotyczącej nie tak odległych dziejów pokoleń rodziny. Z jednej strony mogło to wynikać z chęci ukrycia niezbyt chwalebnych wydarzeń z życia Wawrzyńca Feige. Z drugiej zaś mogło być rezultatem wczesnego wymierania kolejnych przedstawicieli rodu. Jan Kowalski zmarł, gdy jego synowie byli nastolatkami, a jeden z nich, Stanisław Kowalski, zmarł, gdy jego dzieci też były w podobnym wieku. Przydomek „Prusak”, używany w odniesieniu do Jana Kowalskiego, mógł ponadto sugerować, że to on uciekał z Prus. Zakładając hipotetycznie, że on też przeżył podobną historię (ucieczka przed służbą w wojsku), można przyjąć, że przesłoniła ona wcześniejszą historię Wawrzyńca.

W przedstawionych tu badaniach ważną rolę odegrały nowoczesne metody genealogii oraz postępy w genetyce. Wraz z indeksacją zasobów metrykalnych i umieszczeniem uzyskanych w ten sposób informacji w ogólnodostępnych bazach danych możliwe stało się odnajdywanie przodków i krewnych w miejscach, których w żaden inny sposób nie moglibyśmy z nimi skojarzyć. Badania genetyczne pozwoliły natomiast uwiarygodnić pochodzenie i fakt zmiany nazwiska, a także uzyskać pewne wyobrażenie o pochodzeniu jeszcze wcześniejszych przodków. Na tej podstawie można mieć nadzieję, że przyszły wysiłek badawczy, korzystający z dalszych postępów metod stosowanych w genealogii, pozwoli znacznie rozszerzyć wiedzę na temat dziejów rodziny Feige/Kowalskich. To także nadzieja dla badaczy historii innych rodzin, wciąż napotykających na sytuacje utrudniające lub uniemożliwiające dotarcie do podstawowych nawet informacji.

Wawrzyniec Feige – the Silesian Progenitor of the Warsaw Line of the Kowalski Family

According to a family story, Jan Kowalski settled in Warsaw at the end of the 19th century, after escaping from Prussia, where he did not want to do the military service. Genealogical research reveals a slightly different course of events. Jan's father, Wawrzyniec Feige, fled from Prussian Silesia. However, the reason was an in absentia prison sentence (6 months) for petty theft (wood from the forest). In order to cross the border with his entire family, he used the documents of the late Michał Kowalski. Later generations of the Kowalski family knew neither Wawrzyniec's story nor his real name. Nevertheless, the Kowalski family carry the same Y-DNA haplogroup as men named Feige and men named Schultz, whose ancestors lived in Silesia in the 18th century. It is very likely that the characteristic mutation arose in the 16th century in Silesia and involved a man with the surname Feige. This surname was used in the Silesian area as early as in the 15th century and most likely came from the name Feit (Latin: *Vitus*).

Keywords: the Kowalski family, the Feiges, family history, Silesia, Warsaw